

Het verhaal
achter de cijfers
**thuiszitters in
het voortgezet
onderwijs**

COLOFON

Gesprekken en inventarisatie: Hermien Jacobs
Coördinatie en redactie: Yolanthé van der Ree
Ontwerp en opmaak: Iris van Sen
Illustraties: Welmoet de Graaf

Uitgave: Ingrado, juni 2018
Oplage: 750 stuks

www.ingrado.nl

Aanleiding en opzet

Thuiszitters staan al enige jaren hoog op de politieke en onderwijsagenda. In 2010 voerde Ingrado het eerste grote onderzoek uit naar de thuiszittersproblematiek. Er volgden er meer vanuit verschillende invalshoeken. Naar aanleiding van deze onderzoeken zijn maatregelen getroffen om thuiszitten te voorkomen en op te lossen.

Wat is het effect van deze maatregelen? Doen we de goede dingen en doen we de dingen goed? Met deze vraag ging Ingrado op pad in deze verkenning. Ze ging op zoek naar het verhaal achter de cijfers door de thuiszitterscasuïstiek binnen de samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs te belichten.

Er zijn gesprekken gevoerd met alle 75 samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs. Aan de gesprekspartners is gevraagd van de meest recente melding bij de Inspectie van het Onderwijs de derde casus van de lijst 'zit korter dan 3 maanden thuis' en de derde van de lijst 'zit langer dan 3 maanden thuis' te selecteren. Op die twee casussen werd ingezoomd in de gesprekken. Wie waren betrokken, hoe verliep de samenwerking, hoe was de communicatie, wat ging goed en wat kon beter? Daarnaast werd stilgestaan bij de regionale thuiszittersaanpak.

Hoe is die georganiseerd, hoe succesvol is die en wat kunnen andere regio's van de aanpak leren? Welke kansen en risico's ziet men?

Soms nam alleen de directeur van het samenwerkingsverband deel aan het gesprek, soms ook de coördinator thuiszitters, soms schoof leerplicht aan of de adviseur passend onderwijs. Niet alle samenwerkingsverbanden hadden thuiszitters-casussen in de laatste rapportage aan de Inspectie. In totaal zijn 102 casussen besproken en geanalyseerd.

Om de eerste bevindingen te delen is tussentijds een bijeenkomst georganiseerd met een klankbordgroep bestaande uit een gemêleerd gezelschap afkomstig uit verschillende regio's. De input van de klankbordgroep is meegenomen in de trends en uitdagingen in deze publicatie.

Ingrado was aangenaam verrast door het enthousiasme dat zij ontmoette. Zowel binnen de samenwerkingsverbanden als in de klankbordgroep. Deelnemers waren blij het verhaal te kunnen vertellen en te delen en vonden het fijn elkaar te ontmoeten en ervaringen te kunnen uitwisselen.

DE GROTE LIJN

Opvallend is de positieve insteek van alle gesprekspartners; de inzet en bereidheid om met elkaar de schouders eronder te zetten. Wat niet wil zeggen dat het altijd en overal goed gaat.

Zo worden er nog steeds verschillende **definities** gehanteerd voor het begrip thuiszitter wat tot spraakverwarring kan leiden. Verschillende gesprekspartners wijzen er bovendien op dat de bestaande definitie niet toereikend is als men preventief wil werken.

'Wij focussen op de dreigende thuiszitters. Zolang kinderen nog in de school zijn kunnen we ze vasthouden en is de interventie minder intensief. Als we wachten tot ze onder de definitie vallen, zijn we ze kwijt. Prima om de definitie te behouden, maar laten we ook een definitie voor de risicokinderen maken. Hier moeten we ook centraal de handen voor op elkaar krijgen.'
Anne Veldt en Irma de Wit, Noord-Kennemerland

Ook is er een aantal factoren dat snelle actie in de weg staat. De **privacywetgeving**, de onduidelijkheid over wat er nu precies met wie gedeeld mag worden, en de **wachlijsten** in de jeugdhulpverlening en

de GGZ zijn hier voorbeelden van. Dit laatste is problematisch gezien de oververtegenwoordiging van **psychiatrische problematiek** in de besproken casussen.

'De zorgaanbieders hebben geen mogelijkheden om een thuiszitter voorrang te verlenen. Wij zouden willen dat ze wel voorrang krijgen.' **Thea van de Meerakker en Peter van Kerkhof, de Meijerij**

Vertraging in de **juridische afhandeling** van een casus werkt belemmerend bij het tijdig vinden van een oplossing. Soms duurt het lang voordat leerplicht een proces-verbaal opmaakt en als dat er eenmaal ligt, gaat er veel tijd overheen voordat de zaak voorkomt bij de kantonrechter. Verder valt op dat ook het VSO soms **handelingsverlegen** is.

'Twee procent van de VSO-leerlingen zit thuis. Ook het VSO-aanbod is ontoereikend voor deze groep. Dit vraagt om veel samenwerking met gemeenten en grote GGZ-aanbieders. Hier in Zuid-Limburg hebben we met achttien verschillende gemeenten te maken. Met elkaar zouden we een soort VSO-superzwaar moeten realiseren. Dat bewustzijn is er, maar we zijn nog niet

zo ver dat we dat hebben kunnen realiseren.' **Norbert Bollen, Parkstad**

De **samenwerking** tussen onderwijs en jeugdhulpverlening is een aandachtspunt.

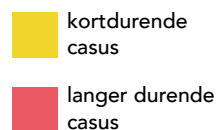
'De samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulpverlening verloopt soms moeizaam. Men spreekt een andere taal en het is voor het onderwijs lastig samenwerken als de verschillende jeugdhulp aanbieders een heel verschillende (soms tegenstrijdige) aanpak kiezen. Het onderwijs is meestal al een tijd bezig met een leerling voor er jeugdhulpverlening wordt ingeschakeld. Wanneer we er een samenwerkingspartner bij hebben, zeggen ze meestal: deze leerling is voor ons nieuw, dus we beginnen met een intake, starten met lichte interventie en schalen dan eventueel op. Het is vanuit het onderwijs moeilijk te begrijpen dat men niet meteen start met 'wat er nu nodig is'.' **Kenneth Tsang, Nijmegen e.o.**

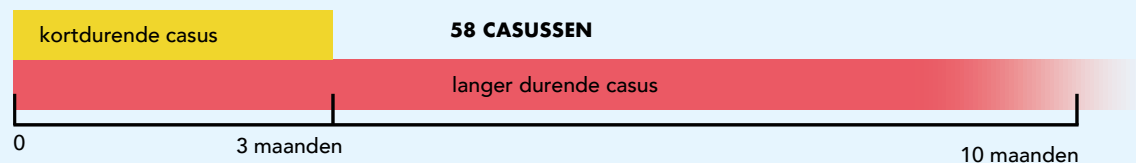
FEITEN EN CIJFERS

DUUR KORTDURENDE - LANGER DURENDE CASUS

Een casus die binnen drie maanden is opgelost, noemen we 'kortdurend' en een casus die langer dan drie maanden loopt 'langer durend'.

44 CASUSSEN

VERDELING CASUS JONGENS EN MEISJES

NA HOEVEEL TIJD SWV BETROKKEN

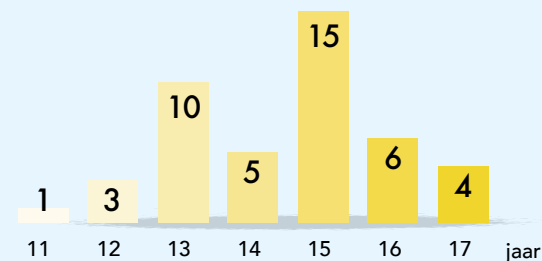

HOELANG SWV BETROKKEN

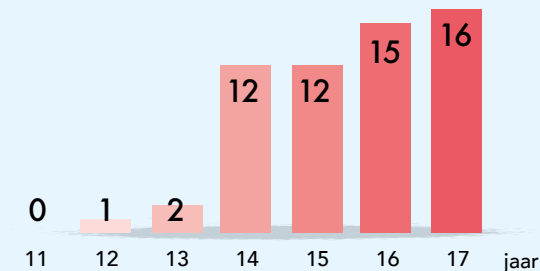

SPREIDING LEEFTIJDEN

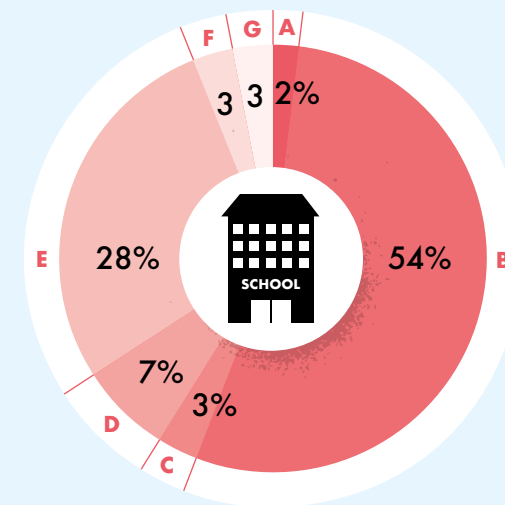
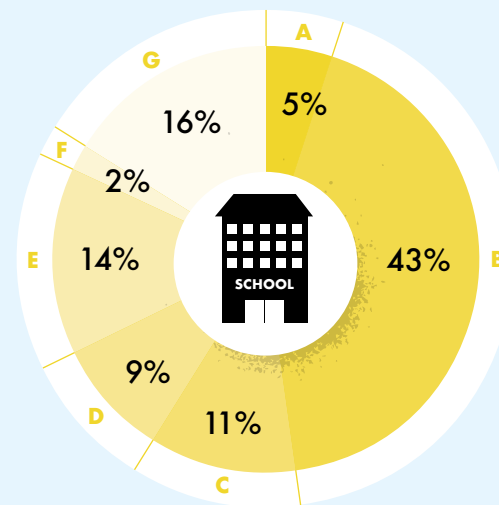
44 kortdurende casussen

58 langer durende casussen

VERDELING ONDERWIJSOORT

A: praktijkonderwijs B: vmbo C: havo D: vwo E: speciaal onderwijs F: absoluut verzuim G: anders

TRENDS EN UITDAGINGEN

Uit de gesprekken met de samenwerkingsverbanden en uit de klankbordgroep is een aantal duidelijke trends naar voren gekomen en ook uitdagingen om de thuiszittersaanpak effectiever te maken. De belangrijkste zijn:

- **leren van elkaar**
- **bundelen van budgetten**
- **aanpak schoolziekteverzuim**
- **maatwerk**
- **zorg organiseren binnen de school**
- **vrijstelling artikel 5a tegen het licht**
- **samenwerking**
- **communicatie**

LEREN VAN ELKAAR

Samen optrekken

Er is grote bereidheid te leren van elkaar. Die tendens is zichtbaar binnen scholen, in relaties tussen scholen binnen het samenwerkingsband en tussen onderwijs, jeugdhulp en zorg. Casussen worden gezamenlijk tegen het licht gehouden en men vraagt zich af wat de lessen zijn voor de regionale thuiszittersaanpak.

'Ik signaleer dat als de jeugdhulp is ingeschakeld we voortdurend moeten werken aan begripsvermogen (de hulpverlener 'volgt' de vragensteller etc.). Binnen het onderwijs moet je werken binnen vaste periodes, schooljaren. Dat loopt niet altijd synchroon met de hulpverlening. Soms zien we dat we na 6 of 8 weken een evaluatie hebben en dan horen we dat er zeer summiere vorderingen zijn. Het besef dat er dan al een groot gedeelte van het schooljaar voorbij is, is er niet altijd. Hierin kunnen we leren van elkaar en meer samen optrekken.' **Pieter van Dijk, Barneveld**

BUNDELEN BUDGETTEN

Eén pot voor onderwijs-jeugdhulp

Er is grote behoefte aan een gezamenlijk budget voor onderwijs-jeugdhulp binnen gemeentes. Het bundelen van budgetten staat op steeds meer plaatsen op de agenda. Eén pot van waaruit onderwijs-zorgarrangementen betaald kunnen worden, komt daardoor meer in beeld.

'Bij specialistische maatwerkzaken zou het mooi zijn als budgetten jeugdhulp en passend onderwijs gebundeld worden. Dat kan als bijvoorbeeld elke partij een gedeelte inlegt. Ouders hoeven dan niet langer langs alle loketten te gaan.' **Willeke Doornbos, Groningen-Ommelanden**

AANPAK SCHOOLZIEKTEVERZUIM

Samen sneller in actie

De aanpak van ziekteverzuim krijgt steeds vaker vorm in samenwerking tussen school, leerplicht en de jeugdgezondheidszorg. Het besef dat achter ziekteverzuim zorgwekkende problematiek kan schuilgaan, wordt breed gedragen.

'We hebben geconstateerd dat we in geval van (langdurig) ziekteverzuim en thuiszittersproblematiek eerder moeten signaleren en actie moeten ondernemen. We zijn nu samen met leerplicht en de GGD bezig om te kijken op welke signalen we alert moeten zijn. Hier gaan we voorlichting op uitzetten.' **Inge Mulder, Walcheren**

'Op gezette tijden is er overleg tussen het samenwerkingsverband en leerplicht. Dit is spontaan ontstaan en in het OOGO bekrachtigd. Het overleg gaat deels over casussen, maar ook overstijgende vraagstukken staan op de agenda. De leerplicht-ambtenaar heeft een signalerende taak voor het samenwerkingsverband en heeft ook een rol in het helder krijgen van de leerpunten rond de aanpak van ziekteverzuim voor het samenwerkingsverband.' **Neeltje Cox, Roermond**

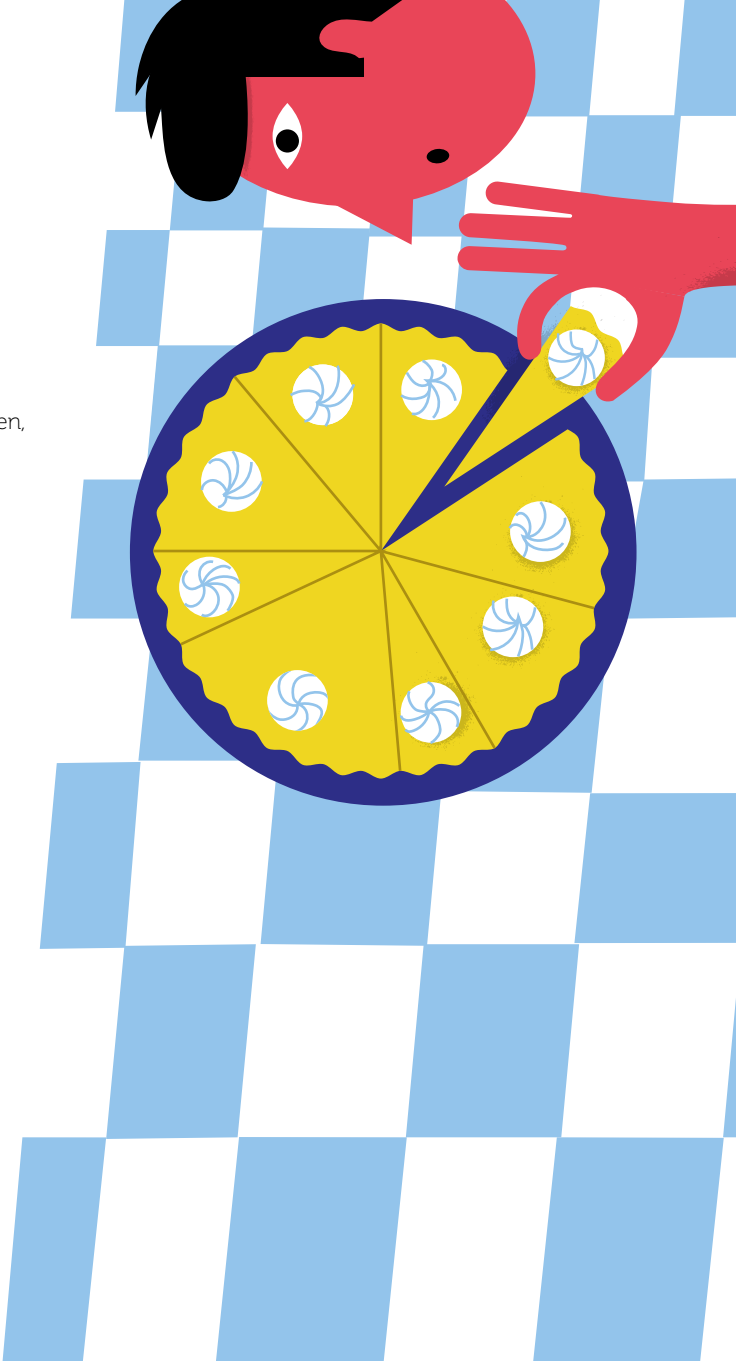
MAATWERK

Zoeken naar wat wél kan

Er worden steeds meer maatwerktrajecten ontwikkeld. De bereidheid te zoeken naar wat er wel kan in plaats van te focussen op belemmeringen, neemt toe. In veel regio's wordt creatief gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de wet- en regelgeving biedt.

'Dit schooljaar werkt de VSO-school met 'Onderwijs aan de keukentafel'. De school gaat naar de leerling thuis en kijkt wat nog mogelijk is. Het zijn zeer intensieve maatwerktrajecten ter voorkoming van thuiszitten. Dit is nu nog specifiek voor leerlingen van de VSO-scholen, maar we zijn bezig om dit uit te breiden. We bekijken wat nodig is voor de VO-scholen.' **Wilma Ekelhof en Mieke Eskes, Slinge-Berkel.**

'Vrijstelling is negatief geformuleerd (je kunt iets niet). In plaats daarvan zou ik het willen hebben over maatwerkstelling: je bent samen verantwoordelijk, wat kan er dan wel (en hoe dan)? Je kijkt samen naar een ontwikkelagenda.' **Riemer Poortstra, Eemland**

ZORG BINNEN DE SCHOOL

Iedere leerling in beeld

Het organiseren van zorg binnen de school begint bij een goede signalering en registratie. Vervolgens is een goed geoutilleerd zorgnetwerk binnen de school van groot belang om leerlingen die dreigen uit te vallen, te ondersteunen.

'We maken heldere afspraken over de escalatie binnen de school; van de mentor, via de team-leider naar het zorgteam. Alle verzuim wordt geregistreerd. Elke twee weken vindt er een check plaats op het verzuim van alle kinderen.' **Sonja Hardenbol, Midden-Holland en Rijnstreek**

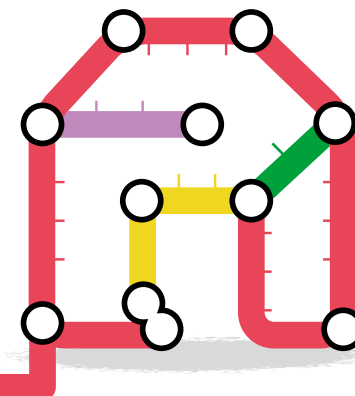
'Op twee scholen is een pilot gestart met een ondersteuningsteam: leerplichtambtenaar, jeugdarts, jeugdteam-medewerker, school-maatschappelijk werker en zorgcoördinator. Om de leerling te bespreken moet er toestemming komen van ouders. Indien ouders geen toestemming geven, kan gekozen worden voor een anonieme bespreking als er grote zorgen zijn.' **Esther de Boer, Zaanstreek**

'Het kernteam is de spil op de scholen. Dit is de eerste ring. Als we vinden dat de casuïstiek niet goed belegd is, schalen we op. Hiermee

voorkomen we ook dat er leerlingen op de lijst komen die er eigenlijk niet thuis horen.' **Seline Kloosterman, Midden-Kennemerland**

In de gesprekken wordt benadrukt dat de noodzaak om de zorg in de scholen goed te organiseren ook voor het primair onderwijs geldt omdat, terugkijkend, de problemen daar vaak al begonnen zijn.

'We hebben veel contacten met het primair onderwijs. Zo zijn we onder meer in gesprek over de ondersteuningsroute. We stemmen af hoe we samen zaken kunnen oppakken. Het primair onderwijs heeft dan al een vraag: gaat de leerling het redden?' **Jaap van Riet, Marieke van Aalsburg en Anke Ikink, Zutphen e.o.**

VRIJSTELLING ARTIKEL 5A TEGEN HET LICHT

Samen kijken

Een duidelijke tendens is het samenwerkingsverband te betrekken bij het verlenen van een vrijstelling 5 onder a. En waar dat gebeurt, leidt dat tot een afname van het aantal vrijstellingen.

'Over de vrijstellingen 5 onder a is afgesproken dat de leerplicht-ambtenaar de mogelijkheid van een onderwijsaanbod met het samenwerkingsverband bespreekt voordat er een vrijstelling verleend wordt.' **Robyn Maas, Westland**

SAMENWERKING

Weet elkaar te vinden

Het blijkt zinvol elkaar al te kennen voordat zich een potentiële thuiszitter aandient. Investeer daarom in samenwerking zodat je elkaar weet te vinden als het er echt op aankomt. Leer elkaar kennen, weet elkaars taal te spreken. En: ga niet op elkaars stoel zitten, maar voer het gesprek.

'In 2023 willen we op weg zijn naar een integrale aanpak onderwijs-jeugd. Alle leerlingen vanaf 5 jaar hebben we dan in beeld: wie zit waar met welk perspectief, wie is eigenaar? Zo zorgen we ervoor dat er geen escape meer mogelijk is tijdens de leerplicht.' **Riemer Poortstra, Eemland**

'Het verzuimprotocol is veel te ruim! Als we ons daar aan houden zijn we al veel te laat. Daar moeten we het dus over hebben.' **Henk van Putten, Goeree-Overflakkee**

'Het doorbraakoverleg heeft een belangrijke functie: hier zitten mensen met mandaat aan de tafel om daadwerkelijk tot oplossingen te komen. Hier zien we ook duidelijk hoe de keten werkt. Knelpunten worden zichtbaar.' **Ariëlle de Ruijter en Katrin Gudmundsson, Amsterdam - Diemen**

'We monitoren de resultaten van onze aanpak maandelijks in het overleg van leerplicht en samenwerkingsverbanden, elk kwartaal in het gezamenlijk kernpartneroverleg en jaarlijks in het OOGO.' **Ank Jeurissen, Utrecht en Stichtse Vecht**

COMMUNICATIE

Wees helder en duidelijk op elk niveau

Uit de verkenning blijkt luid en duidelijk dat samenwerking en een heldere communicatie succesfactoren zijn voor een effectieve thuiszittersaanpak. Het blijkt belangrijk daarbij aandacht te besteden aan de terminologie.

Als iedereen weet wat er verstaan wordt onder bepaalde begrippen, is de communicatie effectiever. Denk hierbij onder meer aan de definitie van thuiszitter, ongeoorloofd verzuim, etc.

• communicatie met ouders

De meeste gesprekspartners zijn ervan doordrongen dat zonder ouders geen doeltreffende aanpak voor thuiszitten gevonden kan worden. De communicatie met ouders staat daarom hoog op de agenda.

‘Om de relatie met ouders goed te houden en om dat maatwerk te kunnen bieden dat nodig is, is het noodzakelijk dat scholen en hulpverlening duidelijk zijn, dat ze helder communiceren, duidelijk zijn in wat wel en niet kan en dat ze verwachtingen managen. Dit geldt ook voor leerplicht en RMC.’

Petra Steneker, Twente-Oost

• communicatie binnen het netwerk

Goede communicatie binnen het netwerk is van groot belang. Zorg dat de ander weet wat je doet en waar je voor staat. Zorg dat verwachtingen over en weer duidelijk zijn.

‘Het is belangrijk dat we elkaars taal beter leren begrijpen en elkaar professie (kennis, kunde) accepteren.’ Anja Biemans, Fryslân-Noard

• communicatie met de buitenwereld

De communicatie met de buitenwereld is soms lastig. Gesprekspartners geven aan dat het beeld dat in de media geschetst wordt niet altijd overeenkomt met de werkelijkheid. Het is belangrijk het eerlijke verhaal te vertellen.

‘We zien een ander beeld in de media dan hoe het in de praktijk is. Het lijkt erop dat een kind ‘zomaar’ weer op school kan zitten als er doorzettingsmacht wordt toegepast. Zo werkt het niet.’

Rierner Poortstra, Eemland

‘Zorg dat verwachtingen over en weer duidelijk zijn’

HOE NU VERDER?

Ik ben blij met deze verkenning. Hij laat onder meer zien dat we tijdig moeten ingrijpen. Dat de meeste winst te halen is in de eerste drie maanden. Zit een kind langer dan drie maanden thuis, dan worden dat er al snel meer dan tien. Tijdig ingrijpen kan alleen, en dat noemen gelukkig veel gesprekspartners, als we alle kinderen en jongeren kennen. Alleen als we weten wie de kinderen zijn, welke onderwijsbehoeften zij hebben en welke verwachtingen er leven bij de ouders, kunnen we hen de kansen geven waar zij recht op hebben. Dan kunnen we problemen voorkomen in plaats van ze te moeten oplossen.

Dat vraagt van het onderwijs: zorg dat bij inschrijving duidelijk is wat er nodig is om dit kind op jouw school te laten slagen. Wees helder en eerlijk naar ouders zodat zij weten wat ze kunnen verwachten. Zie hen als partner met wie je een jarenlange samenwerking aangaat. Stem met leerplicht af welke jeugdzorg en jeugdhulp de gemeente zou moeten inkopen om in de vraag van jouw leerlingen te kunnen voorzien.

Dat vraagt van de gemeente: luister naar ouders, naar onderwijs en benut de expertise van de eigen (leerplicht)ambtenaren. Zorg voor een passend

hulpaanbod. Zorg dat je voorkomt dat kinderen in de problemen komen en kom direct in actie als dat toch gebeurt. Want zoals ik al eerder benoemde, de grootste winst wordt behaald in de eerste drie maanden.

En niet in de laatste plaats vraagt het van de landelijke overheid: maak maatwerk mogelijk. Realiseer verbindingen tussen onderwijs en zorg en stimuleer dat die verbindingen ook op lokaal niveau ontstaan. Maak dat mogelijk door budgetten te bundelen. Maak het mogelijk dat kinderen onderwijs volgen op een andere locatie dan de school.

Ik dank iedereen, binnen de samenwerkingsverbanden en in de klankbordgroep, voor de open gesprekken. Voor het delen van kennis, inzichten en ervaringen. We gaan samen verder op weg naar passend onderwijs waarin we thuiszitten proberen te voorkomen.

Carry Roozmond

directeur-bestuurder Ingrado

